

Türkiye'deki Üniversite Kütüphanelerinin Sorunları

Dr. Ahmet Çelik(*)

GİRİŞ

Üniversiteler eğitim ve öğretim çalışmalarının yanısıra bilimsel araştırma yapmak ve bu araştırmalar sonucu yeni bilgi üretmekle yükümlü kuruluşlardır. Bilgi üretebilmek için araştırmaya, araştırma yapabilmek için de ön bilgiye, dolayısıyla bilgi kaynaklarına ve bunları verimli bir biçimde hizmete sunabilecek kurumlara gereksinimleri vardır. Kısacası, iyi örgütlenmiş bir kütüphane hizmeti akademik yaşam için büyük önem taşır.

Türkiye'deki üniversite kütüphaneleri işlevlerini ne ölçüde yerine getirebilmektedirler? Genel bir değerlendirme yapılırsa, bu kurumların ulaştıkları düzeyin yeterli olmadığı sonucuna varılabilir. Acaba bu yetersizliğe yolaçan sorunlar nelerdir? Bu soruya verilecek yanıt, çözüm önerilerine ışık tutacağı için önemlidir.

SORUNLAR NELER?

Türkiye'deki üniversite kütüphanelerine yönelik olarak 1990 yılında yapılan bir çalışma (Çelik, 1990) bu kütüphanelerin önemli sorunlarının olduğunu ortaya koymaktadır:

- a) Bina ve diğer fiziksel olanaklar,
- b) Yönetim,
- c) Mali kaynaklar,
- d) Bibliyografik denetim,
- e) Personel,
- f) Bilgisayar kullanımı,
- g) Kütüphanelerarası işbirliği,
- h) Kullanıcılar,
- i) Derme.

Üniversite kütüphanelerine ilişkin bu sorunları üç başlık altında toplamak olanaklıdır. Bina, derme, bibliyografik denetim, yönetim gibi sorunların doğrudan veya dolaylı olarak bunlara bağlı olduğu görülmektedir. 3-P biçiminde formüle edilebilecek bu sorunlar şunlardır:

- a) Para
- b) Personel,
- c) Politika,

(*) Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Araştırma Görevlisi.

A) Para (bütçe) sorunu: Tablo-1, 1987-1991 yılları arasında üniversite kütüphanelerine tahsis edilen bütçe miktarlarını göstermektedir. Buna göre, 1987'de 2.729.150.000, 1988'de 5.018.000.000, 1989'da 10.530.000.000, 1990'da 20.790.000.000, 1991'de ise 36.239.000.000 TL.sı tahsis edilmiştir.

Sözkonusu tablodan görülebileceği gibi, yıllar itibariyle nicelik olarak önemli artışlar olmaktadır. Ancak, nesnel bir değerlendirmede bulunabilmek için, bu alandaki uluslararası standartlarla bir karşılaştırma yapmak gerekmektedir.

Tablo -1: Üniversite Kütüphanelerinin Bütçeleri (1987-1991)

(MİLYON TL)

Üniversite Adı	1987	1988	1989	1990	1991
Akdeniz	28	40	57	200	340
Anadolu	70	220	300	570	1075
Ankara	250	325	600	1000	1500
Atatürk	140	200	350	651	1200
Boğaziçi	300	511	950	2506	6000
Cumhuriyet	40	60	150	270	450
Çukurova	100	177	425	700	1000
Dicle	50	75	125	240	641
Dokuz Eylül	50	110	315	600	900
Ege	120	247	475	700	1000
Erciyes	50	60	325	903	1500
Fırat	45	120	160	300	610
Gazi	155.75	282	700	1000	1173
Gaziantep	-	85	120	400	620
Hacettepe	190	300	870	1620	2900
İnönü	?	40	150	290	350
İstanbul	350	700	1000	1000	1000
İTÜ	150	400	1202	2252	4000
KTÜ	100	160	340	618	1200
Marmara	32	100	455	800	900
Mimar Sinan	22	25	46	80	160
Öndokuz Mayıs	45	75	150	450	600
ODTÜ	300.4	500	800	2720	5100
Selçuk	35	50	200	270	590
Trakya	4	5	10	20	170
Uludağ	37	60	100	250	500
Yıldız	40	55	100	160	250
Yüzüncü Yıl	25	36	55	220	510
TOPLAM	2429.15	4693	9930	19790	36239

Kaynak:

Resmî Gazete

Üniversite kütüphanesi bütçesi ile ilgili olarak standartlar oluşturma çabası batılı ülkelerde uzun zaman sürmüştür. ABD'deki "Üniversite Kütüphane Standartları" önerisi 1979 yılında ALA'nın bir bölümü olan ACRL (American College and Research Libraries) tarafından benimsenmiştir. Bu standartlar, kütüphane bütçesinin üniversite bütçesinin asgari % 5'i olmasını öngörmektedir (Lynch 1982: 33). İngiltere'deki Parry Komitesi Raporu % 6, Kanada Standartları da % 6 oranını esas almaktadırlar (Humphreys 1972: 320; Murray 1972: 306-307). Bu standartlar personel harcamaları ve yayın alımı dahil bütün giderleri kapsamaktadır. Personel harcamaları kütüphane bütçesinin yaklaşık yarısını oluşturmakta, geri kalan kısım yayın alımı ve diğer giderler için kullanılmaktadır. Bu standartlar dikkate alındığında yayın alımı için ayrılması gereken kaynakların üniversite bütçesinin asgari % 2.5-3'üne denk düştüğü söylenebilir.

Tablo-2, 1987-1991 döneminde üniversite kütüphanelerinde kütüphane bütçesinin üniversite bütçesine oranlarını göstermektedir. Yukarıda belirtilen standartlar göz önüne alındığında iki nokta belirgin olarak ortaya çıkmaktadır:

1- Kütüphaneler için ayrılan kaynakların yetersizliği. Kütüphane için oldukça iyi bir bütçe ayırdığı görülen Boğaziçi Üniversitesi'nin yanısıra sadece ODTÜ nisbeten çağdaş standartlara yaklaşabilmiştir. Diğerleri, derece derece değişen bir oranda kütüphane için "yetersiz" mali kaynak ayırmaktadırlar.

2- Üniversiteler arasında görülen dengesizlik. Kullanıcı başına düşen harcama miktarı açısından üniversiteler arasında çarpıcı bir dengesizlik vardır. 1989-1990 öğretim yılı itibariyle, kişi başına en fazla harcamanın yapıldığı Boğaziçi Üniversitesi'nde bu rakam 268.000 TL iken, en az harcamanın yapıldığı Trakya Üniversitesi'nde 1570 TL'dir. Diğer bir deyimle iki kurum arasında yayın harcamaları yönünde yaklaşık 170 misli fark vardır.

Görülmektedir ki, Türkiye'de üniversite kütüphanelerine ayrılan kaynaklar bir-iki üniversite hariç yetersiz ve kurumlar itibariyle dağılımı dengesizdir. Üniversitelerde kütüphane bütçesine ilişkin hiç bir ölçütün bulunmayışı bu sonucu doğurmuş olsa gerektir.

B) Personel Sorunu: Üniversite kütüphanelerindeki personel konusu üç gruba ayrılarak incelemek daha anlamlı olacaktır. Bu gruplar:

- a) Yöneticiler (Daire başkanları, fakülte kütüphane yöneticileri)
- b) Meslek elemanları (kütüphanecilik eğitilmiş)
- c) Diğer personel, biçiminde sınıflandırabiliriz.

a) Yöneticiler: Bu kapsamda öncelikle daire başkanlarının durumlarına değinmekte yarar vardır. 124 sayılı "Yükseköğretim Üst Kuruluşlar İle Yükseköğretim Kurumlarının İdari Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin 33. maddesi, kütüphane ve dokümantasyon daire başkanlarının görev ve sorumluluklarını belirlemiş olmakla birlikte, bu görevlilerin hangi esaslara göre atanacağını gösteren bir hüküm taşımamaktadır. Ancak, Başkanların birinci derece bir kadroda görev yapmaları öngörüldüğü için, yüksek öğretimde çıkışlı olmalarının gerektiği sonucuna varılabilir (Bkz. 21 Kasım 1983 tarih ve 18228 sayılı Resmi Gazete). Fakat, ne yasa ne de yönetmeliklerde atanacak kişinin niteliklerine ilişkin bir saptama yapılmadığı için, Rektörler kendi ölçütlerine göre atama yapabilmektedirler. Bu nedenle kütüphane ve dokümantasyon daire başkanı herhangi bir idari makam gibi ele alınmakta, meslekten olmayan kişilerin de bu makamlara getirilmesi olağan sayılmaktadır. Bu düşüncenin ürünüdür ki, 1990 yılında görev yapmakta olan

Tablo - 1: Üniversite Kütüphanelerinde Kütüphane Bütçesinin Üniversite Bütçesine Oranı (1987-1991) (%)

Üniversite Adı	1987	1988	1989	1990	1991
Akdeniz	0.43	0.28	0.21	0.37	0.37
Anadolu	0.43	0.76	0.60	0.51	0.53
Ankara	1.02	0.74	0.84	0.53	0.45
Atatürk	0.94	0.78	0.79	0.64	0.60
Boğaziçi	4.41	4.20	4.77	5.13	6.50
Cumhuriyet	0.61	0.53	0.79	0.51	0.48
Çukurova	0.94	0.82	1.12	0.76	0.60
Dicle	0.57	0.47	0.47	0.37	0.47
Dokuz Eylül	0.36	0.42	0.64	0.61	0.49
Ege	0.67	0.73	0.82	0.50	0.41
Erciyes	0.70	0.40	1.39	1.80	1.59
Fırat	0.72	0.97	0.74	0.59	0.65
Gazi	0.91	0.94	1.40	0.87	0.51
Gaziantep	-	1.06	0.87	1.39	1.15
Hacettepe	0.75	0.64	1.12	0.82	0.90
İnönü	0.55	0.52	0.97	0.97	0.16
İstanbul	0.87	1.11	0.96	0.39	0.20
İTÜ	1.09	1.62	2.71	2.15	1.92
KTÜ	1.21	0.96	1.08	0.87	0.97
Marmara	0.30	0.48	1.39	0.97	0.56
Mimar Sinan	0.60	0.35	0.36	0.28	0.33
Ondokuz Mayıs	0.59	0.56	0.65	0.78	0.62
ODTÜ	1.99	1.61	1.69	2.95	2.66
Selçuk	0.40	0.30	0.70	0.37	0.46
Trakya	0.07	0.05	0.05	0.04	0.20
Uludağ	0.32	0.29	0.26	0.30	0.31
Yıldız	0.71	0.65	0.65	0.43	0.36
Yüzüncü Yıl	0.86	0.61	0.46	0.67	0.87
Türkiye Ortalaması	0.86	0.85	1.04	0.87	0.79

Kaynak: 8 Ocak 1987, 5 Mayıs 1988, 9 Ocak 1989, 5 Ocak 1990 ve 6 Ocak 1991 tarihli Resmi Gazete'lerin mükerrem sayılarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

kütüphane ve dokümantasyon daire başkanlarının % 42.8'i (12 tanesi) hiç kütüphanecilik eğitimi almamış, diğer fakülte veya yüksek okul çıkışlı görevlilerden oluşmaktadır.

Mevcut 28 daire başkanından 12 tanesinin kütüphanecilik dışı branşlardan olması düşündürücü olsa gerektir. Kütüphanecilik mesleği toplumda ve hatta atademik kuruluşlarda kendisini yeterince kabul ettiremediği için Prof. Ersoy (1966:20)'un 1960'ların ortalarında değindiği bir sorun önemini hâlâ korumaktadır:

Bugün üniversiteye dayalı kütüphanecilik bölümleri kurulmuş olmasına rağmen, başka meslekten olanların hiç kütüphanecilik eğitimi görmeden kütüphanelerimizde sorumluluk alması hâlâ önlenememiştir. Hatta hiç bir meslekte formasyon almamış, eğitim yetersiz kişilerin de mesleğimizin sorumluluklarına katıldığını, önemi küçümsenemeyecek kurumlarımızda görev aldıklarını görüyoruz.

Disiplinlerarası bir alan olan kütüphaneciliğe, farklı disiplinlerden kişilerin de katılması arzu edilir bir durumdur ve mesleğe güç katar. Ancak, sözkosunu kişilerin hiç kütüphanecilik eğitimi almadan mesleğin en üst kademelerine çıkabilmeleri önemli sorunlar doğurmaktadır.

Başkanların atanmasında bir "liyakat" sisteminin işlediğini söylemek güçtür. Üniversite üst yöneticilerinin kişisel tercihleri atamalarda belirleyici rol oynamaktadır. Çünkü bu konuda ne yerleşmiş bir gelenek ne de mevzuat vardır. Denilebilir ki, başkanlığa atamada nesnellığe liyakâte dayalı bir sistemin olmayışı sonucu, çok önemli görevler olan kütüphane ve dokümantasyon daire başkanlıklarına "ehil" olmayan kişiler gelebilmektedir.

Fakülte kütüphane yöneticileri açısından bakıldığında ise durum şöyledir: Yöneticilerin % 38.8'lik oranı kütüphanecilik eğitilmiş, % 61.2'si ise kütüphanecilik eğitimi olmayan görevlilerdir. Bu durumun ise çeşitli yetersizliklere neden olacağı söylenebilir. Tuncer (1988:61) konuya ilişkin olarak şu yargıya varmaktadır:

Yeterince deneyimi olmayan kütüphanecilerin yönetici kadrosunda olması istenen bir durum değildir. Ancak, Türkiye'nin kendine özgü gerçekleri içinde bu durum çoğu kez kaçınılmaz olmaktadır. Her şeye rağmen, deneyimsiz bir kütüphaneci bile kütüphanecilik deneyimi olmayan bir idareci-den daha yararlı olacaktır.

b) Meslek elemanları: Tablo-3, üniversite kütüphanelerinin personel durumlarını göstermektedir. Uluslararası standartlar dikkate alındığında Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinde bulunması gereken kütüphaneci sayısı 1990 yılı için 1575'dir(1). Oysa bu rakam 180 civarında gerçekleşebilmiştir. Başka bir deyimle, mevcut kütüphaneci sayısı olmasının gerekenin sekiz kat altındadır. Öte yandan üniversiteler itibarıyla bu elemanların dağılımı da son derece dengesizdir.

Kütüphanelerin "mesleki eleman" kadrosunu oluşturan kütüphanecilerin durumu iki boyutta incelenebilir:

1- Kütüphanecinin "statü sorunu: Türkiye'de kütüphanecinin statüsüne ilişkin bir "tanım" yasalarda yer almamaktadır. Üniversitelerde çalışan kütüphaneciler de, diğer kütüphaneciler gibi, bu durumdan olumsuz olarak etkilenmektedirler. Meslekte ilerlemek nesnel ölçütlerden ziyade, yöneticilerin özel tercihlerine dayalı olmak durumunda kalmıştır. Yetenekli elemanların böyle bir ortamda üniversite kütüphanelerinde çalışması zorlaşmaktadır.

Öte yandan, nitelikli personel istihdamı için ön koşul olan "ücret" sorunu henüz çözümlenememiştir. Bu tür personel için bir çözüm olabileceği düşünülen "akademik uz-

(1) 300 Kullanıcıya bir kütüphaneci düşmesini öngören standarda (Murray 1972) göre hesaplanmıştır.

Tablo - 1: Üniversite Kütüphanelerindeki Personelin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı⁽¹⁾

Üniversite Adı	KL	KYL	KD	DFYO	L	D	İ	T
Akdeniz	4	-	-	1	4	3	-	12
Anadolu	7	-	-	5	4	5	8	29
Ankara	13	1	-	7	25	15	21	82
Atatürk	2	1	-	3	24	11	15	56
Boğaziçi	8	-	-	5	22	5	3	43
Cumhuriyet	5	1	-	2	6	1	2	17
Çukurova	5	-	1	1	7	7	2	23
Dicle(*)	1	-	-	-	9	1	2	13
Dokuz Eylül(*)	3	-	-	4	10	4	1	22
Ege(*)	1	-	-	5	7	3	4	20
Erciyes	3	-	-	2	4	4	7	20
Fırat	4	-	-	3	6	4	2	19
Gazi	17	-	-	-	7	2	4	30
Gaziantep	-	-	-	1	5	2	3	11
Hacettepe	6	4	1	8	24	9	12	64
İnönü	2	-	-	1	4	1	1	9
İstanbul	12	-	-	8	23	9	10	62
İTÜ	4	-	1	10	22	8	8	53
KTÜ	3	-	-	4	10	1	5	23
Marmara	13	-	-	2	14	1	3	33
Mimar Sinan	1	-	-	1	2	3	1	8
Ondokuz Mayıs	5	-	-	1	12	3	†	22
ODTÜ	23	2	-	4	32	-	10	71
Selçuk(*)	1	1	-	5	12	6	1	26
Trakya	1	-	-	1	-	-	-	2
Uludağ	7	-	-	5	20	7	1	40
Yıldız(*)	1	-	-	2	5	2	1	11
Yüzüncü Yıl	1	-	-	2	13	1	1	18

KL: Kütüphanecilik lisans, KYL: Kütüphanecilik yüksek lisans, KD: Kütüphanecilik doktora, DFYO: Diğer Fakülte veya yüksek okul, L: Lise, O: Orta okul, İ: İlkokul, T: Toplam.

Kaynak: Çelik, A. "Türkiye'de Üniversite Kütüphaneleri Bilgi Ağı Kurulmasına İlişkin Sorunlar" (Basılmamış doktora tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE, 1990.

(1) Daire Başkanları dahil değildir.

(*) Bu kütüphanelere ait veriler 1987, diğerleri 1990 yılına aittir.

man" kadrolarının verilmesi nesnel kurallara bağlanamamıştır. Bu konuda da üst yöneticilerin tercihleri belirleyici rol oynamaktadır. Bu yüzden bu kadroların üniversiteler itibarıyla dağılımı dengesizdir. Bazı üniversitelerde kütüphanecilerin tamamı bu kadrolardan yararlanırken, bazılarında pek azı bu kadrolardan yararlanabilmektedir. Bu durumun işe çeşitli sakıncaları olabileceği ortadadır. Kütüphanecilerin üniversite ortamında akademik bir çalışma yaptıkları görüşü doğrudur. Ancak, bu durumun nesnel ölçütleri ortaya konulmalıdır. Bu kadroların verilebilmesi kişilerin özel tercihlerine bağımlı olmaktan kurtarılamaz ve yarışmaya kapalı durumu sürdürülürse, bu kadroları kütüphanelere sağlamakla ulaşılmak istenen amaçlara erişmek güçleşecektir.

2- Üniversite kütüphanelerinde istihdam edilecek personele ait standart yokluğu: Kütüphanelerde istihdam edilecek personele ilişkin bir standart bulunmadığı için her üniversite kendine göre bir istihdam politikası izlemektedir. Bu politikanın sonucu olarak, kütüphaneci sayısı olması gerekenin çok altındadır ve mesleki eleman dağılımı yönünden üniversiteler arasında büyük farklılıklar vardır.

c) Diğer personel: Kütüphanecilik eğitilmiş olmayan ve ilköğretimden, yüksek eğitimlilere kadar olanları kapsayan bu grup 718 kişi olup, tüm kütüphane çalışanlarının % 82'sini oluşturmaktadır. Nicelik açısından bu sayı da yetersizdir. Uluslararası standartlar bir profesyonel kütüphaneciye iki yardımcı eleman düşmesi gerektiğini belirtmektedir (Murray 1972: 306-307). Mesleki eleman sayısı 1575 olarak hesaplandığına göre "yardımcı eleman" olarak adlandırılabilir eleman sayısının da $1575 \times 2 = 3150$ olduğu sonucuna varılabilir. Mevcut rakam dikkate alındığında, ancak dört kat bir artışla asgari düzeye ulaşabileceği ortadadır.

Üniversite kütüphanelerinde çalışanların çoğunluğunu oluşturan bu grubun mesleğin gereklerine uygun olarak yetiştirilmesi ve özlük haklarında iyileştirme yapılması özel bir önem taşımaktadır.

C) Politika Sorunu: Türkiye'de yasal temellere dayalı bir ulusal kütüphanecilik politikası saptanmadığı için diğer kütüphaneler gibi üniversite kütüphaneleri de bu durumdan olumsuz olarak etkilenmektedirler. Bu eksiklik nedeniyle çeşitli kütüphanelere yönelik standartlar bir türlü saptanamamış ve uygulamaya konulamamıştır. Üniversite kütüphaneleri dikkate alındığında, bu alanda hiç bir standart bulunmadığı için, kütüphanelere ayrılan kaynakların belirlenmesi için üniversite yöneticilerinin tercihlerine bağlı kalmaktadır. Bu nedenle kütüphaneler arasında önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Üniversitelere ilişkin yasa ve yönetmeliklerde "kütüphane" konusuna yeterince önem verilmeyişi bazı olumsuzlukları beraberinde getirmiştir. Tarihsel süreç açısından bakıldığında denilebilir ki, klasik üniversite modelinde görülen merkezi olmayan kütüphane sistemi, kütüphanelerin gelişimini olumsuz yönde etkilemiş ve bu olumsuz etkinin izleri hâlâ sürmektedir. Bölüm, kürsü, enstitü kütüphaneleri gibi küçük birimlerin kurulabilmesini olanaklı kılan bu anlayışla üniversitedeki kütüphane hizmeti gereksiz sayıda fazla yere dağılmıştır. YÖK ile getirilen yasal düzenlemelerle de "merkeziyetçilik" konusu yeterince çözümlenmemiştir. Kütüphane ve dokümantasyon daire başkanı, ilgili yasada kütüphane hizmetlerinin tek yürütücüsü gibi görülmekte, ancak fakülte kütüphane yöneticilerinin fakülte sekreteri aracılığıyla dekana bağlı oluşları bir yetki kargaşası ortaya çıkarılmaktadır.

SORUNLARIN KAYNAĞI

Üniversite kütüphanelerine ilişkin sorunları böylelikle özetledikten sonra, bu sorunların "neden" kaynaklandığına ilişkin bazı açıklamalarda bulunmak gerekir. Çünkü Çakın (1986)'ın belirttiği gibi, toplumsal bir kurum olma özelliği taşıyan kütüphaneler, diğer toplumsal kurumlar gibi, rastgele bir araya gelmiş parçaçıklardan oluşmayıp, birbirleriyle anlamlı bir bağ ya da temelde karşılıklı ilişkileri olan gerçeklerin birleşmesinden oluşmuşlardır. Başka bir deyişle, kütüphaneler içinde yer aldıkları toplumun politik, sosyal, ekonomik vb. gibi denetleyemedikleri çevre koşullarından etkilenirler. Kütüphaneleri biçimlendiren bu üst sistemlerin kütüphane kurumu ile olan ilişkileri öncelikle ve özellikle incelenmeden kütüphanelerin oluşum ve gelişimlerine yönelik "niçin" sorusunu yanıtlamak olanaklı değildir.

Görünen odur ki, kütüphaneler içinde buldukları toplumla organik bir ilişkiyi gerçekleştirememişlerdir (Sosyal, 1987). Bu ilişkinin gerçekleştirilememiş olması özellikle siyasal karar mekanizmaları düzeyinde etkisini göstermektedir. Toplundan bu alanda güçlü bir taleple karşılaşmayan siyasal organlar uygulamalarında (kalkınma plânları vb.) bu konuya, doğal olarak, çok az yer vermektedirler. Bu durumun sonucu olarak Türkiye'de kütüphaneciliğe yönelik bir ulusal politika saptanamamıştır.

Bir kütüphanecilik politikası olmayışı ve ülkede kütüphaneciliğe yön verebilecek bir kuruluşun bulunmayışı önemli bir eksiklik kabul edilmelidir. Böyle bir kuruluşun bulunmayışı kütüphaneler arasındaki eşgüdümü olanaksızlaştırmaktadır. Bilindiği gibi halk kütüphaneleri Kültür Bakanlığı'nın, okul kütüphaneleri Milli Eğitim Bakanlığı'nın, üniversite kütüphaneleri de bağlı oldukları kurumların denetimindedir. Kısacası kütüphaneler farklı otoritelere bağlıdır ve böyle olması da normaldir. Ne var ki, yadırganması gereken nokta, bu farklı kuruluşlar arasında eşgüdümü sağlayacak bir üst organın bulunmayışıdır. Böyle olduğu içindir ki, çeşitli kütüphaneler arasında eşgüdüm sağlanamamakta, her kuruluş kendine göre bir politika izlemektedir. Kütüphanecilik gibi standardizasyonun büyük önem taşıdığı bir alanda, bu durum her türlü standartlaşmayı ve işbirliğini olanaksız kılmaktadır.

Çevre etkeni söz konusu olunca değinilmesi gereken bir başka konu da kütüphanelerin içinde yer aldıkları üniversitelerdeki eğitim ve öğretim yönetimidir. Eğer bu yöntem üniversite öğretim elemanlarını ve öğrencileri araştırmaya yeterince yönlentmiyorsa, kütüphaneye olan talebi azaltıyor demektir. Her tür hizmetin yapısında belirleyici bir öğe olan arz-talep kuralı dikkate alındığında, yeterli talebin olmadığı bir ortamda, yeterli bir kütüphane hizmetinin ortaya çıkması güçleşmektedir. Kütüphane hizmetinin ortaya çıkması güçleşmektedir. Kütüphane hizmetleri tartışmaya açıldığında bu konunun da sorgulanması gerekmektedir.

Üniversite kütüphanelerine olan talebi belirleyen bir başka olgu da yabancı dil sorunudur. Üniversite kütüphaneleri, uluslararası gelişmeleri izleyebilmek için, genel olarak yabancı dillerdeki (özellikle İngilizce) yayınlara ağırlık verilmektedir. Böyle olması da yerindedir. Ancak, bir yabancı dili yeterince bilmeyen öğrencilerin kütüphanelerden yararlanması güçlenmektedir. Kısacası, talep olmuşsa bile, yabancı dil yetersizliği caydırıcı etki yaratmaktadır. Bu durumda kütüphaneler daha ziyade öğretim elemanlarına hizmet etmek durumunda kalmaktadırlar. Öğretim dili İngilizce olan Bilkent, Boğaziçi, ODTÜ gibi üniversitelerde öğrencilerin kitap ödünç alma oranının diğer üniversitelere göre daha

yüksek oluşu bu görüşü desteklemektedir (Çelik 1990). Üniversite öğrencileri için yabancı dil sorunu çözümlenemediği sürece bu eğilimin sürmesi beklenmelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Görülmektedir ki Türkiye'deki üniversite kütüphanelerini etkileyen sorunlar çok yönlüdür ve karmaşık bir bütün oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, bu sorunlar bir kaç olumsuz etkenin çözümlenmesiyle ortadan kalkacak gibi değildir. Bir yandan yeterli mali kaynak ve personel gibi kütüphane çapında çözümlenebilecek sorunlar vardır. Diğer yandan da üniversiteler ve eğitim-öğretim sistemi düzeyinde yeni bir anlayış gelişmesi, belki de hepsinden önemlisi toplumda kütüphanelerin önemine ilişkin bir eğilim oluşması gerekmektedir.

Öyleyse ne yapılmalıdır? Herhalde tam bir teslimiyetçilikle toplumsal koşulların uygun hale gelmesinin beklenilmesi önerilemez. Denetimi olanaksız olan (kütüphane dışından kaynaklanan) çevre etkeni bir yana bırakılırsa, 3-P biçiminde formüle edilen sorunların çözümü için şunlar önerilebilir:

A) Paraya (bütçeye) ilişkin öneriler: Kütüphanelerin yayın alımı için üniversite bütçesinde, çağdaş oranlara yakın, standart bir pay ayrılmalıdır. Bu oran günümüz ölçüsünde % 3'tan aşağı olmamalı, yeni kurulan üniversite kütüphanelerinde, belli bir sürede, daha yüksek oranlarda gerçekleştirilmelidir.

B) Personele ilişkin öneriler:

a) Üniversite kütüphanelerinin en önemli kişisi olan daire başkanlığının seçimi ve atanması nesnel kurallara bağlanmalıdır. Bu makamlara gelecek kişilerin mutlaka kütüphanecilik eğitimine sahip olmaları koşulu aranmalı, "liyakat" ön planda tutulmalı ve seçimleri yarışmaya açık olmalıdır.

b) Kütüphanecilik eğitilmiş mesleki personelin ve yardımcı elemanların sayısı çağdaş standartlara uygun olarak artırılmalı, bu artış sırasında mesleki elaman-yardımcı eleman dengesi sağlanmalıdır.

c) Personelin statüsü konusunda köklü değişiklikler yapıp eğitime, başarıya ve hizmet süresine dayalı yeni "ünvan" lar getirilmelidir.

d) Verilmekte olan akademik uzman kadrolarının sağlanması nesnel kurallara bağlanmalı, bu kadroların verilmesi kurumdan kuruma büyük değişiklik göstermemelidir.

e) Personelin çağdaş gelişmeleri izleyebilmesi için yurt için yurt içi ve yurt dışı olanaklardan yararlanma yolları bulunmalıdır.

C) Politikaya ilişkin öneriler:

a) Merkez yetici sistemde ısrar edilmeli, bu politikaya ters düşen eğilimlere karşı çıkılmalıdır.

b) Bir üniversitedeki bütün kütüphaneler üzerinde daire başkanının denetimini sağlayacak değişiklikler gerçekleştirilmeli, daire başkanlığının idari yapıdan çıkarılarak Rektörlüklere bağlanması sağlanmalıdır.

c) Üniversite kütüphanelerine yönelik standartlar belirlenerek, bu standartların uygulanabilmesi için gerekli çalışmalar başlatılmalıdır.

Belirtilen bu önerilerin yerine getirilmesi durumunda üniversite kütüphanelerinin sorunları büyük ölçüde çözümlenebilir ve bu kurumlar kendilerinden beklenen hizmeti daha doyurucu olarak vermeye başlayabilirler. Bu önerilerin uygulamaya konulabilmesi

maddi kaynaklara ve bazı hukuksal değişikliklerin yapılmasına bağlıdır. Bu konuda da üniversiteler arasında eşgüdüm göreviyle yükümlü Yüksek Öğretim Kurulu'na ve kütüphanecilere önemli görevler düşmektedir.

KAYNAKÇA

Çakın, İ. "Kütüphanenin Toplumsal Konumu ve İşlevleri" **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 1986, XXXV, 1, 8-16.

Çelik, A. "Türkiye'de Üniversite Kütüphaneleri Bilgi Ağı Kurulmasına İlişkin Sorunlar" (basılmamış doktora tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE, 1990.

Ersoy, O. **Kütüphaneciliğimizin Sorunları**. Ankara: Anadolu Matbaası, 1966.

Humphreys, K. W. "Standarts for Libraries in Great Britain" **Library Trends**, 1972, XXI, 2, 312-329.

"Katma Bütçeli İdareler 1987 Mali Yılı Bütçe Kanunu" **T.C. Resmi Gazete**, 8 Ocak 1987 (Mükerrer)

"Katma Bütçeli İdareler 1988 Mali Yılı Bütçe Kanunu" **T.C. Resmi Gazete**, 5 Mayıs 1988 (Mükerrer)

"Katma Bütçeli İdareler 1989 Mali Yılı Bütçe Kanunu" **T.C. Resmi Gazete**, 9 Ocak 1989 (Mükerrer)

"Katma Bütçeli İdareler 1990 Mali Yılı Bütçe Kanunu" **T.C. Resmi Gazete**, 6 Ocak 1991 (Mükerrer).

Lynch, B.P. "University Library Standarts" **Library Trends**, 1982, XXXI, 1, 33-47.

Murray, F.B. "Canadian Library Standarts" **Library Trends**, 1972, XXI, 2, 298-311.

Soysal, Ö. "Kütüphane Haftasının Düşündürdükleri" **Türk Kütüphaneciliği**, 1987, I, 50-54.

Tuncer, N. "Yükseköğretim Kurumlarının Kütüphanelerinde Uygulamada Karşılaşılan Bazı Aksaklıklar" **Türkiye'de Kütüphane Alanında Teori İle Uygulama İlişkisi Sempozyumu** (Haz. Meral Alpay), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü, 1988.

"Yükseköğretim Üst Kuruluşları İle Yükseköğretim Kurumlarının İdari Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" **T.C. Resmi Gazete**, 21 Kasım 1983.